

Svetlana Zečević
Filozofski fakultet
Nikšić

MODERNO POIMANJE RODA I RODNE RAVNOPRAVNOSTI: OYSTEIN GULLVAG HOLTEROVA PERSPEKTIVA

MODERN UNDERSTANDING OF GENDER AND GENDER EQUALITY: OYSTEIN
GULLVAG HOLTER'S PERSPECTIVE

ABSTRACT O. G. Holter's thesis is that modern gender is a social system that replaced the old system of patriarchy which presents his explanations of the emergence and reproduction of gender itself, and his perspective on gender equality. He points out that the development of working life and family in pre-modern and early-modern society is based on the man-provider and the women-housewife configuration. Here the perspective on gender is that which emphasizes historical perspective, social change perspective and work perspective having great impact on the existence of gender as symbolic and material model beyond gender as the model of social roles and constructions. To explain Holter's view of emergence and reproduction of gender it is necessary to deal with the social change view and important distinction between the gender-equal status relations and gender system itself, horizontal-vertical division of work, the rise of modern gender, the gendering process of exchanging the patriarchal authority to a more democratic gender system, and other related theses. In this purpose, the first goal of this paper is to present Holter's view of the emergence and reproduction of gender, while the second goal is to provide a comparative analysis based on comparing different perspectives on gender equality with that of Holter, by determining the basic assumptions, each of which comprises several various approaches of gender and gender equality.

Key words: gender, gender equality, gender-equal status relations, modern gender system, production and reproduction sphere, horizontal and vertical division of work.

APSTRAKT O. G. Holterova teza je da je moderan pojam roda društveni sistem, koji je zamijenio stari sistem patrijarhata i predstavlja njegovo objašnjenje javljanja i reprodukcije samog roda, ali, ujedno, i njegovu perspektivu o rodnoj ravnopravnosti. On ističe kako je razvoj rada i porodice u pred-savremenom i rano-savremenom društvu utemeljen na konfiguraciji muškarac-snabdjevač i žena-domaćica. Ovdje se prepoznaje rodna perspektiva, koja naglašava i sadrži istorijsku perspektivu, perspektivu društvene promjene i perspektivu rada, koje imaju veliki uticaj na egzistenciju roda kao simboličkog i materijalnog modela, pored roda kao modela društvenih uloga i procesa izgradnje. Da bismo objasnili Holterovo gledište o javljanju i reprodukciji roda, neophodno je dotaći se gledišta o društvenoj promjeni i važne razlike između odnosa rodno-jednakog statusa i samog rodnog sistema, horizontalno-vertikalne podjele rada, javljanja moderne kategorije roda, rodnog procesa izmjene patrijarhalnog autoriteta u demokračičniji rodni sistem, kao i drugih relevantnih teza. U tu svrhu, prvi zadatak ovog rada jeste predstaviti Holterovo gledište o javljanju i reprodukciji roda, dok je drugi zadatak dati komparativnu analizu, koja se temelji na usporedbi Holterove perspektive sa drugim različitim perspektivama o rodnoj ravnopravnosti, određujući, pri tom, temeljne pretpostavke od kojih svaka sadrži različite pristupe rodu i rodnoj ravnopravnosti.

Ključne riječi: rod, rodna ravnopravnost, odnosi rodno-jednakog statusa, moderni rodni sistem, sfera produkcije i reprodukcije, horizontalna i vertikalna podjela rada.

1. Uvod

Oystein Gullvag Holterova teza da je moderan pojam roda društveni sistem, jedna je od mnogih perspektiva o rodnoj ravnopravnosti. Da bismo objasnili bilo koju od tih perspektiva, potrebno je odrediti temeljne pretpostavke koje ih oslikavaju. Ono što ovdje imamo na umu jesu sljedeće pretpostavke (s tim da svaka od pretpostavki sadrži nekoliko pristupa rodnoj ravnopravnosti):

- *pretpostavka o jednakosti*, prema kojoj su žene i muškarci jednaki (ova pretpostavka je kao fundamentalna teza sadržana u norveškim programima o rodnoj ravnopravnosti, koji su publikovani posljednjih decenija, ali je i ključna ideja koja stoji iza Akta rodne ravnopravnosti iz 1978. godine, kao i u kasnijim revizijama), znači da žene mogu i moraju da imaju ista prava i mogućnosti kao i muškarci;
- *pretpostavka o razlici I*, prema kojoj su rodne razlike istorijske, konstruisane i socijalizovane, gdje je ključna ideja da: iako su žene i muškarci po prirodi jednaka ljudska bića, oni se razlikuju s obzirom na istorijski proces, ekonomski proces i proces socijalizacije;
- *pretpostavka o razlici II*, prema kojoj su rodne razlike shvaćene kao stvarne, esencijalne i nepromjenljive, a ključna ideja ovdje jeste da se žene i muškarci razlikuju po svojoj biološkoj, psihološkoj i duhovnoj prirodi;
- *pretpostavka postmodernog feminizma*, prema kojoj rod nije ono što radimo kao žensko ili muško, već je važno kojim identitetima se priklanjamo ili ne priklanjamo, tj. koje identitete prihvaćamo ili odbijamo (pa čak stvarajući i nove identitete).

O. G. Holterova teza da je moderan pojam roda društveni sistem, koji je zamijenio stari sistem patrijarhata, zapravo predstavlja njegovo objašnjenje javljanja i reprodukcije samog roda, ali ujedno i njegovu perspektivu o rodnoj ravnopravnosti. Važna činjenica na koju Holter upućuje u svojoj knjizi *Can Men Do It?* (2003: III, 65) jeste da je razvoj rada i porodice u pred-savremenom i rano-savremenom društvu utemeljen na konfiguraciji muškarac–snabdjevač i žena–domaćica. Ovdje se prepoznaje rodna perspektiva koja naglašava i sadrži istorijsku perspektivu, perspektivu društvene promjene i perspektivu rada, koje imaju veliki uticaj na egzistenciju roda kao simboličkog i materijalnog modela, pored roda kao modela društvenih uloga i procesa izgradnje.

Da bismo objasnili Holterovo gledište o javljanju i reprodukciji roda, neophodno je dotaći se gledišta o društvenoj promjeni i važne razlike između odnosa rodno-jednakog statusa i samog rodnog sistema, horizontalno-vertikalne podjele rada, javljanja moderne kategorije roda, rodnog procesa izmjene patrijarhalnog autoriteta u demokratičniji rodni sistem, kao i drugih relevantnih teza.

Dakle, prvi zadatak ovog rada jeste predstaviti Holterovo gledište o javljanju i reprodukciji roda, ali s obzirom na odnose rodno-jednakog statusa i rodnog sistema kao moderne i demokratske perspektive o rodnoj ravnopravnosti. Drugi zadatak jeste dati komparativnu analizu, koja se temelji na usporedbi

Holterove perspektive sa drugim različitim perspektivama o rodnoj ravnopravnosti, određujući, pri tom, temeljne pretpostavke od kojih svaka sadrži različite pristupe rodu i rodnoj ravnopravnosti.

2. Holterova perspektiva o rodu

2.1. Javljanje i reprodukcija roda

Govoreći o rodnoj perspektivi, koja sadrži istorijsku perspektivu, društvenu promjenu, društvene uloge i proces izgradnje, Holter (2003: 63–64) pravi razliku između *rodno-jednakog statusa* i *rodnog sistema*, pri čemu ističe da odnosi *rodno-jednakog statusa* imaju veoma važan uticaj na status žena i muškaraca u društvu. Ovi odnosi ponekad jesu rodno određeni, što znači da se feminitet i maskulinitet treba da shvate kao centralni u toj interakciji, ali stepen direktnog upućivanja na rod ne determiniše disbalans između društvenog statusa žena i muškaraca. Ovo gledište je suprotno uobičajenom gledištu u kontekstu rodnih studija, što znači da je rod ovdje shvaćen više kao istorijski odnos a ne kao dvije univerzalne kategorije. Stoga nije ni čudno da se u ovoj perspektivi govori o ulozi brige i oca kod muškarca: naglašava se da je uloga muškarca kao onoga koji brine (vodi računa o porodici) oduvijek postojala ali s različitim intenzitetom i aktivnošću, različitim formama prepoznavanja te uloge u društvu i s obzirom na različite odnose prema moći u društvu. Važno je naglasiti da je proces dekonstrukcije starijih formi uloge muškaraca kao onoga koji brine, povezan sa procesom industrijalizacije, ne samo u nordijskom regionu već i drugdje.

U ovom kontekstu, interesantan je i Holterov *sprinkle* sistem (*sistem rasprskavanja*), koji se sastoji iz ekonomskih stimulusa koji stavljaju akcenat na ulogu breadwinner-a (onaj ko obezbjeđuje hljeb za porodicu) umjesto na ulogu brige. *Sprinkle* sistem zapravo pokazuje da se muškarci nalaze izvan aktivnosti koje se odnose na brigu, izvan profesionalnog rada vezanog za brigu, kao i izvan brige u njihovim privatnim životima. Međutim, prema Holteru, *sprinkle* sistem, po svojoj prirodi, nije samo ekonomski, on je takođe društveni, kulturni i psihološki. On naglašava dvije glavne poruke ovog sistema: „*muškarci su potrošni*“ i „*muškarci ne brinu*“. Značajno je napomenuti da su ideali roda (poput breadwinner-a, na primjer), kako to utvrđuje *sprinkle* sistem, ugrađeni u društvene interakcije kao norme, i teško ih je mijenjati, pa i usporiti u kontekstu društveno-materijalnog razvoja. Ovo referiše na dobro poznatu Dirkemovu *društvenu činjenicu*, koja uključuje činjenice, pojmove i očekivanja koja dolaze ne od individualnih odgovornosti i interesovanja već od društvene zajednice, koja socijalizuje svakog svog člana. Jasno je da se ovdje radi o studiji društvenih odnosa, koja je po svojoj prirodi sasvim drugačija od biologije i psihologije, a koja utiče na razvoj čovjeka i njegovih odnosa. Holter zaključuje da *sprinkle* sistem povezuje maskulinitet i uspjeh, rod i muškarca, ali na jedan poseban način (na primjer, muškarci koji imaju veoma velik uticaj među muškarcima, skoro da

nemaju nikakvo interesovanje da doprinesu razvoju maskuliniteta koji bi uključivao više brige; – Holter, 2003: 27).

Međutim, postaje jasno da se feminitet i maskulinitet, koji se javljaju u modernom društvu, značajno razlikuju od ranijih verzija. Poznato je da se društvene razlike između žena i muškaraca mogu naći u svakom društvu, ali one mogu biti osjenčene različitim principima, npr. onim povezanim sa starosnom dobi. S druge strane, rod kao moderna kategorija više je povezan sa moći tako što postaje sredstvo moći koje djeluje na samo sebe. Holter ističe da je rod više ekonomski orijentisan, on je bliže povezan sa breadwinner-orijentisanom industrijskom ekonomijom. Povezanost roda i industrijalizacije vrlo je kompleksna. Fabrički sistem proizvodi takozvano „rodno sljepilo“, naime kapitalisti vrlo često za radnike biraju žene mjesto muškaraca, posebno tamo gdje su se prvi fabrički sistemi javljali u tradicionalno žensko-orijentisanim radnim područjima. Prema Holteru, ovaj trend može se naći u nordijskom regionu, ali i u Ujedinjenom Kraljevstvu, Sjedinjenim Američkim Državama i Japanu. Ovo zapravo ima značiti da je rod fabrikovan fabričkim sistemom naprednog kapitalizma i da su tri glavne kategorije (fabrike, breadwinner-i i nuklearne porodice) shvaćene kao tijesno povezani društveni modeli. Ono što se ovdje može zaključiti jeste da rad mijenja rod, što znači da novi ekonomski sistem i organizacija/podjela rada stvaraju novi rodni sistem (gdje je rod shvaćen kao vrsta podjele rada). Skroz suprotno ovom gledištu, o rodu kao podjeli rada, jeste esencijalno gledište o rodu koji ne dovodi ni do kakvih promjena.

2.2. Vertikalna i horizontalna sfera

U modernom smislu te riječi, rod je shvaćen kao društveni proces, ili kao model ljudskog ponašanja i iskustva koji ima različite dimenzije, kao npr.: društvenu, kulturnu, ekonomsku, psihološku i druge. On može biti institucionalizovan i manifestan, ali i informalan i latentan. On je shvaćen kao podjela rada tokom životnog vijeka, ekonomski okvir uspjeha, odnosno nedostatka uspjeha, kao društvene i kulturne sankcije, ali i kao lični i intimni odnosi. Rodni odnosi jednako uključuju i žene i muškarce ali često na različite načine; i uzeti zajedno, ovi odnosi čine *rodni okvir značenja*. Rodni okvir značenja je orijentisan prema društvenom i ekonomskom vrednovanju, pripisujući društvu vrijednost djelovanju. Prema riječima Džudit Batler, „činiti/graditi rod“ znači stvarati feminitet i maskulinitet, i neki načini su uspješniji od drugih. Zbog čega je važno govoriti o rodnom okviru značenja? Razlog zašto je važno posvetiti pažnju ovom pojmu jeste u njegovoj tendenciji da se kategorije žensko/feminitet i muško/maskulinitet preobrate u suprotnosti. Štaviše, kategorija muško povezuje se obično sa *sferom produkcije/proizvodnje*, dok se kategorija žensko povezuje sa *sferom reprodukcije*. Ali, da bi se ova dva pojma objasnila, nužno je podsjetiti se na horizontalnu i vertikalnu rodnu dimenziju u društvenoj podjeli rada. Kao dva glavna izvora diskriminacije uzete zajedno – one objašnjavaju razliku u novčanoj nadoknadi koja postoji između žena i muškaraca. S jedne strane, one pokazuju da žene zadržavaju poslove nižeg ranga, manje-tehnički i manje-proi-

zvodno orijentisane poslove, i analogno tome moć odlučivanja nižeg ranga. Možemo zaključiti da: ako su žene po svojim pozicijama u hijerarhiji slabije tretirane od muškaraca, onda govorimo o **vertikalnoj rodnoj diskriminaciji**. Citat koji slijedi to vrlo jasno oslikava: „Ona (ova vrsta diskriminacije) ima najnižu patrijarhalnu liniju – *ona radi – on odlučuje*“ (Holter, 2003: 90). Ovo implicira da su muškarci na pozicijama odlučivanja, i sasvim je očigledno da je vertikalna forma diskriminacije imala, i još uvijek ima, dugoročan uticaj na feminitet i maskulinitet. S druge strane, govoreći o **horizontalnoj diskriminaciji**, govorimo o činjenici da su ženski i muški poslovi drugačije vrednovani iako su istog nivoa. Danas se **horizontalna podjela rada** sama po sebi ne shvaća kao forma diskriminacije ili forma moći. U ovom kontekstu Holter (2003: 90–91) ističe da je muški rad karakterisan *proizvodnom svojinom* a ženski rad *ličnom svojinom*. Drugim riječima, *sfera produkcije* (rad koji stvara tehnološke resurse) i *sfera reprodukcije* (rad koji stvara ljudske resurse) poznate su kao dva glavna dijela horizontalne dimenzije. Ipak, bitno je uvidjeti da su horizontalne forme indirektno i ekonomske i da se često teže prepoznaju nego vertikalne forme. U ranom 20. stoljeću, rad koji stvara ljudske resurse, ili sfera reprodukcije, bio je zanemaren u okviru radnog životnog vijeka; štaviše, novije istraživanje pokazuje da je razvijanje zanimanja poput medicinske njege kao ženske domene, bilo zapravo politički i, umnogome, patrijarhalni proces. Bitan zaključak jeste da je proizvodnja viđena kao dominantna sfera, i to je bio (i još uvijek jeste) razlog zašto politička i kulturna rodna jednakost/ravnopravnost ne vodi potpunij jednakosti.

2.3. Rodni proces (rodno procesuiranje)

Naravno, složićemo se da ekonomski aspekt roda nije nešto potpuno novo. Naprotiv, to uopšte nije iznenađujuće budući da su, na primjer, ugovori o gazdinstvu/domaćinstvu imali svoju važnost još od doba antike. Međutim, u modernom rodnom sistemu ekonomski element postaje još važniji iako su u ranom modernom periodu važniji bili demokratski i politički od ekonomskih faktora. Borba žena, porast samoodređenja, negiranje roditeljskog/rodbinskog autoritarizma (ili autoritarizma starog društva) i raskidi sa patrijarhizmom (kao npr. dobijanje prava na razvod), samo su neka od glavnih svojstava modernog rodnog sistema. Holter (2003: 68) ističe da je novi rodni sistem u nordijskom regionu povezan sa novim definicijama društvenih aktera, novim izgrađenim odnosima, novim ugovorima o radu i domaćinstvu, novim resursima i tehnologijama; te da njihova primjena rezultira stvaranjem demokratskijeg i više individualizovanog društva. Ali, on podsjeća da proces još uvijek nije gotov i da rodni konflikti mogu iznaći način da se ponovo jave. Pa ipak, zbog čega je važno staviti akcent na *proces individualizacije*? Razlog ovom pitanju jeste u tome što individue sada mogu biti shvaćene kao rodne individue, kao muškarci ili žene. U stvari, i istorijske promjene stvorile su društvo koje je više rodno, a moderni razvoj uključuje društveno „rodno procesuiranje“. Zgodan primjer jeste „marketing braka“. Ovo znači da je stepen očeve i rodbinske kontrole

smanjen, a prema nekim historičarima u ranom modernom periodu postojao je saglasni karakter braka. Ovo je jasna asocijacija da nastaju značajne promjene i razvojni procesi. Žene više nisu patrijarhalno zavisne i umjesto toga postaju „pol“. Otac više ne odlučuje o braku i mlada žena je slobodna da sama izabere svog partnera. Međutim, bitno pitanje jeste: *da li novi sistem vodi ka slobodnom izboru?* Odgovor nije ni pozitivan ni negativan, i istina je da je izbor muža i supruge još uvijek faktor disbalansa u odnosima supružnika i da vodi ka drugorazrednom statusu žena u društvu. Holter zaključuje (2003: 71) da rod zauzima mjesto patrijarhata, te da institucija rodnog sistema (marketing braka) služi kao funkcionalna alternativa patrijarhalnoj instituciji (zajednica porodice). Proizlazi da rod postaje nezavistan društveni sistem, koji ima svoju vlastitu moć. Kao takav, rod nastavlja i preuzima tamo gdje je patrijarhalan autoritet redukovan. Ovo je od velike važnosti: promjena od patrijarhalnog autoriteta u demokratskiji rodni sistem ima veliki uticaj na privatne živote ljudi i njihove intimne odnose. Na primjer, ograničena seksualna sloboda, koja je bila tipična za patrijarhalni autoritet, zamijenjena je seksualno raširenijim i seksualno slobodnijim sistemom. Uopšte, povećana ljudska sloboda i odnos moći između žena i muškaraca, ali i borbe oko toga, postali su više privatna nego patrijarhalna stvar. Moderni rodni sistem bio je složeniji i shvatan je kao nezavistan vodič za društveno djelanje. Javlja se i moderni smisao individualiteta, što je bilo tijesno povezano sa razvojem feminiteta i maskuliniteta, ali je ovaj put maskulinitet shvaćen kao „glava na društvenom tijelu“ (Holter, 2003: 72). Suprotno ovome gledištu, smatra se da je maskulinitet stvoren vezano za ženski model, kao ekonomski i društveni model, model koji stipulira ekonomske i društvene obaveznosti u stvaranju ravnopravnijih rodnih odnosa. Suprotno starim normama i tradicijama, koje su vodile neravnopravnom razvoju jednakosti, novi rodni sistem biva demokratskiji. Ipak, Holter podsjeća da je rodno-jednaki status, predstavljen kroz odnose rodno-jednakog statusa, koji imaju veliki uticaj na status žena i muškaraca u društvu – zapravo parcijalan, ističući da postoji miješanje roda i pola, miješanje koje je izvor diskriminacije u društvu, i shvatanje roda kao moći (što je povezano sa stratifikacijom i izostankom jednakih mogućnosti). Sa ove tačke gledišta, rodni sistem još uvijek može biti shvaćen ne samo kao demokratski već i kao diskriminatorski, kao jednak ali i kao nejednak. Svim odgovarajuće ime, koje autor pripisuje ovom pojmu, jeste *stvaranje kompromisa* sa različitim koegzistirajućim tendencijama.

3. Usporedba Holterove rodne perspektive sa drugim perspektivama

3.1. Različite perspektive o rodnoj ravnopravnosti

Da bismo uporedili Holterovu perspektivu o rodnoj ravnopravnosti sa drugim perspektivama, kratko ćemo podsjetiti na temeljne pretpostavke, koje su ključne ideje svake od njih, naglašavajući različite pristupe obuhvaćene svakom od pretpostavki. Glavni zadatak jeste klasifikovati Holterovu pretpostavku pod najadekvatniju pretpostavku.

1. U kontekstu *pretpostavke o jednakosti* prepoznajemo nekoliko pristupa poput sljedećih:

- **Skjeie and Teigen** (2005: 188) ističu da rodna ravnopravnost podrazumijeva *jednaka prava* za svakog građanina u određenom društvu, ili univerzalna ljudska prava u svakom društvu (budući da su žene i muškarci jednaki, slijedi da je rodna ravnopravnost stvar društvene pravednosti);
- **Skjeie and Teigen** (2005: 187–189) ističu da ne postoji nikakav logičan razlog da žene i muškarci jednog dana ne budu jednaki, i da i žene i muškarci mogu imati *identične živote*;
- **Kjeldstad** (2001: 70) prihvata da su žene i muškarci u osnovi jednaki, i smatra ovu tezu fundamentalnom za razvoj norveških programa o rodnoj ravnopravnosti referišući na to kao „*rodno neutralan pristup*“;
- **Kjeldstad** (2001: 71) prihvata tezu o upotrebi kvota i preferencija referišući na to kao „*pristup rodne rekonstrukcije*“;
- **Ellingsaeter** (1999) zalaže se za pristup politike rada pretpostavljajući da svako može i treba da bude plaćen za svoj rad i da bude ekonomski samostalan (žene imaju pravo da rade i da imaju novac, da budu plaćene za svoj rad);
- **Christensen and Raaum** (1999) obrazlaže da su žene shvatane kao skoro jednake muškarcima, povezujući to sa postizanjem progresivnije rodne ravnopravnosti i tranzicije ženskog političkog učestvovanja od puke legitimnosti ka uključivanju u dobijanju moći odlučivanja.

2. U okviru *pretpostavke o razlikama I* (rod je istorijski, konstruisan i socijalizovan) prepoznajemo Holterov pristup:

- **O. G. Holter** (2003) obrazlaže da je razdvajanje ženskih i muških uloga u kući i na poslu, imajući na umu razlike s obzirom na status koji muškarci imaju u sferi produkcije a žene u sferi reprodukcije, prije rezultat industrijske revolucije nego ženske sposobnosti da bude dijete *per se* ili muškarčeve potrebe da upravlja svijetom;
- **O. G. Holter** (2003: 106) ističe da postindustrijske promjene vode eliminisanju tradicionalno muških poslova;
- **O. G. Holter** (2003: 26) vjeruje da se postindustrijske promjene odražavaju više u privlačnosti ka dogovornom braku nego naklonjenosti razvodu;
- **O. G. Holter** (2003: 126) ističe da društveni poredak može promijeniti kontekst u kojem muškarci donose svoje životne odluke, misleći pod tim da se muškarci mogu mijenjati isto kao žene ove posljednje generacije (ovo odgovara već pomenutom pojmu „*pristup rodne rekonstrukcije*“; – 2001: 71);
- **O. G. Holter** (2003) snažno odbacuje „*patrijarhalni liberalizam*“, u kojem je rodni progres baziran na tome da žene postaju sve sličnije muškarcima;

- **O. G. Holter** (2003) odbacuje pretpostavku da su muškarci norma i da je jednakost ubjeđivanje ili podržavanje žena da postanu iste kao i oni, drugim riječima, o oba roda mora se iznova promisliti;
  - **O. G. Holter** (2003) zastupa vrstu slabijeg marksističkog pristupa, naglašavajući važnu ulogu društvenih promjena nastalih kao posljedice industrijskog kapitalizma;
  - **Haavind** (1984: 140) primarno naglašava moć (moć kao društveni odnos), ali potpada pod ovu kategoriju privremenih rodnih razlika (muškarci imaju disproporcionalnu ekonomsku i političku moć, dok su žene zavisne od muškaraca);
  - **Haavind** (1984: 138) ističe, na primjer, da brak nije uzrok različitim pozicijama moći muškaraca i žena već su brak i porodica ugrađeni u društveni sistem nejednake distribucije;
  - **Walby** (2005: 338) ističe kako su rodni interesi prije društveno konstruisani nego vezani za koncepciju društveno strukturalnog lociranja.
3. U okviru *pretpostavke o razlikama II* prepoznajemo sljedeće teze:
- žene i muškarci su različita bića prema svojoj biološkoj, psihološkoj i duhovnoj prirodi;
  - žene i muškarci su uzeti kao različiti, ali više ili manje jednaki i komplementarni po svojim kvalitetama;
  - pretpostavljeno je da su žene ne samo drugačije od muškaraca već i inferiorne;
  - tezu kulturalnog feminizma, prema kojoj su suštinski ženski kvaliteti bolji od muških.

4. U okviru *postmoderne analize roda* glavna pretpostavka jeste da sve gore pomenute perspektive roda pretpostavljaju esencijalno poimanje roda. Ne radi se o tome da li žene i muškarci imaju slične ili različite kvalitete, već o tome da postoje različiti rodovi, koji sasvim prirodno mogu biti nazvani žene i muškarci, žensko ili muško. Važno je uvidjeti u kojoj su mjeri naše rodno ponašanje i institucije arbitrarni, i koje su to direktne i pozitivne implikacije.

3.2. Komparativna analiza

Iz navedene klasifikacije jasno je da Holterova perspektiva o rodnoj ravnopravnosti odgovara pretpostavci koja rod određuje kao istorijski, konstruisan i socijalizovan. Ključna teza ove perspektive jeste da su žene i muškarci po prirodi jednaka ljudska bića, i po tome može se povezati sa pretpostavkom o jednakosti. Međutim, ovo se čini samo na prvi pogled; jer Holter nastavlja da govori o istorijskim, konstruktivnim i društvenim razlikama. Izgleda da pretpostavka o razlikama ima svoj temelj u pojmu jednakosti upotrebljenom samo da naglasi razlike i da dva ista ljudska bića suprotstavi jedno drugome. Takođe, možemo tvrditi da je i pristup politike rada prisutan ili evidentan u Holterovoj ekonomskoj slici o javljanju roda, u njegovoj podjeli rada na horizontalnu i vertikalnu podjelu i njegovu sferu produkcije nasuprot sferi reprodukcije. Ovi

fenomeni su veoma značajni u kontekstu njegovih ključnih pojmova odnosa rodno-jednakog statusa i modernog rodno sistema, ali samo kao korak naprijed ka urbanom i demokratskom društvu – rodnom sistemu koji zauzima mjesto patrijarhalnog autoritarnog sistema. Međutim, Holter nije jedini koji referiše na ove fenomene, i upravo gore navedena lista perspektiva pokazuje slično mišljenje koje možemo naći kod Ellingsaetherove kada je u pitanju podjela rada, i kod Haavindove kada je u pitanju modernizacija i urbanizacija.

Budući da Holter govori o rodnim razlikama kao konstruisanim i socijalizovanim, njegova perspektiva ne odgovara pretpostavci koja naglašava razlike ali na različit način, naime kao stvarne, esencijalne i nepromjenljive. On je isticao da je rod društveni proces koji ima svoju logiku razvoja, i vezuje ga uz moć i rodno-jednaki status. Ipak, njegova teza da je rod rezultat socijalizacije mora pažljivije da se razmotri. Zašto? Razlog tome jeste što se društveni proces i socijalizacija moraju razlikovati kao nešto što se odvija na dva različita nivoa. *Društveni proces* uzima se uglavnom kao ono što se dešava na *strukturalnom nivou*, gdje je osnovna stvar položaj žena i muškaraca u društvu. S druge strane, *proces socijalizacije* vezuje se više ne uz strukturalni već uz *individualni nivo*, kao ono što je vezano za porodicu i individue. Ovo, takođe, upućuje i na pitanje identiteta, posebno identiteta koji se temelji na interakciji i pregovaranju u okviru podjele rada, imajući ovdje na umu slogan koji Holter zagovara – „rod je ono što radimo, ne ono što jesmo“. Ovaj slogan ne implicira samo model podjele rada već potvrđuje tezu da su rodne razlike istorijske, konstruisane i socijalizovane. Njegov zaključak jeste da je neekspresivni i instrumentalistički maskulinitet dio mentaliteta industrijskog društva, dok su žene aktivnije u socijalizovanju i njegovanju ili brizi – i ovo je važeće ne samo za nordijske zemlje već i za većinu drugih zemalja. Holter pravi značajnu razliku između „proizvodne svojine“, koja se vezuje za muškarce i „lične svojine“, koja se vezuje za žene, ističući da su obje rezultat industrijskog razvoja (2003: 86); te da je društveni poredak podijeljen na dvije sfere: proizvodnju ili sferu spoljnih resursa i reprodukciju ili sferu ljudskih resursa (distinkcija koja presudno utiče na moderni rodni sistem i izaziva značajne promjene unutar tog sistema). On priznaje da su demokratske vrijednosti, poput njegovog pojma rodno-jednakog statusa, uzete kao periferne pokušavajući na taj način da ponudi ekonomsku analizu i istraživanje o radu s ciljem da ukaže na uticaj uslova života i rada na rodne odnose. Holter zaključuje, na osnovu istraživanja sprovedenog u nordijskim zemljama, da su ovi rodni fenomeni zapravo rezultati organizacije *ekonomije, društva i kulture* – tri glavne kategorije koje uokviruju njegovu vlastitu perspektivu o rodu i rodnoj ravnopravnosti.

L i t e r a t u r a

- Bjornberg, Ulla (2006), „Towards a Family Equality Policy?“, u: *NIKK Magasin* (3), str. 24–27.
- Borchorst, Anette (1999), „Equal status institutions“, Part III, chap. 10, u: Bergqvist Christina, Anette Borchorst, Ann-Dorte Christensen, Viveca Ramstedt-Silen and Audur Styrkarsdottir (eds.), *Equal Democracies? Gender and Politics in the Nordic Countries*, Oslo, Scandinavian Univeristy Press, str. 167–190.
- Christensen, Ann-Dorte and Nina C. Raaum (1999), „Models of political mobilisation“, Part I, chap. 1, u: Bergqvist Christina, Anette Borchorst, Ann-Dorte Christensen, Viveca Ramstedt-Silen and Audur Styrkarsdottir (eds.), *Equal Democracies? Gender and Politics in the Nordic Countries*, Oslo, Scandinavian Univeristy Press, str. 17–26.
- Ekenstam, Claes (2005), „Manly or Unmanly? Fear of Falling“, u: *NIKK Magasin* (3), booklet 2, str. 27–31.
- Ellingsaeter, Anne-Lise (1999), „Women’s Right to Work. The Interplay of State. Market and women’s agency“, u: *NORA, Nordic Journal of Women’s Studies* 7 (2), booklet 2, str. 109–123.
- Haavind, Hanne (1984), „Love and Power in Marriage“, chap. 8, u: Holter, Harriet (ed.), *Patriarchy in a Welfare Society*, Oslo, Universitetsforlaget, booklet 1, str. 136–167.
- Holter, Oystein Gullvag (2003: 510), *Can Men do it? Men and Gender Equality – The Nordic Experience*, Copenhagen, Nordic Council of Ministers.
- Kjeldstad, Randi (2001), „Gender Policies and Gender Equality“, chap. 4, u: Kautto, Mikko and al. (ed.), *Nordic Welfare States in the European Context*, booklet 2, str. 66–97.
- Kvande, Elin (2002), „Doing Masculinities in Organizational Restructuring“, u: *NORA, Nordic Journal of Women’s Studies* 10 (12), booklet 2, str. 16–25.
- Lie, Merete (2006), „New Perceptions of Gender and Reproduction“, u: *NIKK Magasin* (3), str. 4–7.
- Lundqvist, Asa (2008), „Family policy between science and politics“, Part I, chap. 4, u: Melby, Kari, Anna-Brite Ravn and Christina Carlsson Wetterberg (eds.), *Gender equality and welfare politics in Scandinavia*, Bristol, The Policy Press, str. 85–101.
- Roman, Christina (2008), „Academic discourse, social policy and the construction of new families“, Part I, chap. 5, u: Melby, Kari, Anna-Brite Ravn and Christina Carlsson Wetterberg (eds.), *Gender equality and welfare politics in Scandinavia*, Bristol, The Policy Press, str. 101–119.
- Skjeie, Hege and Teigen, Mari (2005), „Political Construction of Gender Equality, Travelling Towards [...] A Gender Balanced Society“, u: *NORA* 13 (3), booklet 2, str. 187–197.
- Walby, Sylvia (2005), „Gender Mainstreaming, Productive Tension in Theory and Practice“, u: *Social Politics, International Studies in Gender, State and Society*, booklet 1, str. 321–343.
- Wetterberg, Christina Carlsson (1998), „Equal or different? that’s not question“, Part I, chap. 2, u: Fehr, Drude von der, Bente Rosenbeck and Anna G. Jonasdottir (eds.), *Is there a Nordic feminism?*, (trans. Jennifer Gustafsson), London and New York, Routledge, str. 21–44.
- Wetterberg, Christina Carlsson and Melby Kari (2008), „The claim of economic citizenship: the concept of equality in a historical context“, Part I, chap. 2, u: Melby, Kari, Anna-Brite Ravn and Christina Carlsson Wetterberg (eds.), *Gender equality and welfare politics in Scandinavia*, Bristol, The Policy Press, str. 43–63.